

LABOR et EDUCATIO

nr 2/2014

Anna Mróz

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Joanna M. Łukasik, Inetta Nowosad, Mirosław J. Szymański
(red.), *Codziennosc szkoły. Nauczyciel*, Kraków 2014,
Oficyna Wydawnicza Impuls, (t. 1),
ISBN 978-83-7850-530-3, ss. 221

Ewa Bochno, Inetta Nowosad, Mirosław J. Szymański
(red.), *Codziennosc szkoły. Uczeń*, Kraków 2014,
Oficyna Wydawnicza (t. 2),
ISBN 978-83-7850-722-2, ss. 308

Kategoria codzienności, jako zagadnienie interdyscyplinarne, zyskuje coraz większą popularność w badaniach naukowych. Staje się przedmiotem zainteresowań badaczy z różnych dziedzin i obszarów nauki. Nie tylko filozofowie, socjologowie, pedagogowie, ale także – między innymi – pedeutologowie poświęcają codzienności coraz więcej uwagi.

Codziennosc szkoły jest przedmiotem rozważań autorów tekstów zamieszczonych w dwutomowej serii, której Redaktorami są Joanna M. Łukasik, Inetta Nowosad, Mirosław J. Szymański i Ewa Bochno. Autorzy artykułów, reprezentujący różne ośrodki badawcze w całej Polsce, podzielili się z czytelnikami swymi przemyśleniami, wnioskami z badań oraz wskazówkami do dalszej pracy naukowej i dydaktycznej.

Tom pierwszy, *Codziennosc szkoły. Nauczyciel* (pod redakcją Joanny M. Łukasik, Inetty Nowosad oraz Mirosława J. Szymańskiego) poświęcony jest zagadnieniom związanym ze szkolną rzeczywistością, z perspektywy organiza-

tora procesu kształcenia. W zagadnienie codzienności nauczyciela wprowadza tekst Anny Murawskiej: *Kłopotliwy czas szkolnej codzienności*. Pozostałe rozważania zostały podzielone na trzy kategorie.

Pierwsza z nich – *Codziennosc w ujęciu teoretycznym* – skupia teksty Bożeny Muchackiej, Ryszardy Cierzniewskiej, Joanny M. Łukasik oraz Agnieszki Zalewskiej-Meller. Część ta stanowi wprowadzenie w różne sposoby ujmowania codzienności, jej charakterystyczne cechy, przymioty i atrybuty. Są one swoistą kanwą rozważań naukowo-badawczych zamieszczonych w tomie.

Druga część pracy, zatytułowana *Wymiary codzienności nauczyciela*, zawiera teksty, w których Autorzy podjęli refleksje na temat różnych wymiarów codzienności zawodowej nauczyciela. W części tej odnajdujemy teksty Joanny Madalińskiej-Michalak, Ewy Murawskiej, Małgorzaty Kabat, Anny Gajdzicy i Jolanty Sajdery.

Część trzecia, zatytułowana *Potrzeby zmiany w codziennej pracy nauczyciela*, stanowi opis problematycznych obszarów pracy pedagogów. W części tej znalazły się teksty Jolanty Szempruch, Elżbiety Męciny-Bednarek, Marty Karuskiej-Betiuk, Renaty Reclik, Marzeny Sendyk oraz Edyty Kahl.

W części pierwszej szczególną uwagę zwraca tekst Joanny M. Łukasik, w którym Autorka prezentuje codzienność jako dychotomię: „powszedność – odświętność” w ujęciu Bogdana Suchodolskiego. Istotnym wyznacznikiem codzienności każdego człowieka jest praca, jako czynność powszednia, wykonywana często bezrefleksyjnie, w pośpiechu. Z kolei odświętność kojarzy się z czasem wolnym od zajęć zawodowych, a więc niecodziennością. Ponieważ w ciągu życia dni odświętnych jest zdecydowanie mniej, „człowiek współczesny nie chce szukać sensu życia w metafizycznej niedzieli, a w dniach powszednich” (s. 61). Dni powszednie, jako monotonne, przeciwstawione odświętnym, wypełniają każdą, a więc także szkolną, codzienność. W odniesieniu szkoły, można powiedzieć, że kojarzona jest ona z pracą – pracą zarobkową nauczyciela, która jest koniecznością, stanowi źródło utrzymania, oraz pracą uczniów – pracą nad własnym rozwojem. Codziennosc szkoły jest szczególnie wartościowa, jeśli jest stale poddawana refleksji, której celem jest nadawanie sensu zdarzeniom, odnajdywanie znaczenia w tym, co spotyka nauczycieli i uczniów każdego dnia.

Tekst Joanny Madalińskiej-Michalak, otwierający drugą część rozważań nad codziennością nauczyciela, dotyczy problematyki rozwoju zawodowego dyrektora szkoły (*Odnajdywanie własnej drogi w codzienności szkoły*). Autorka prezentuje fragmenty swoich międzynarodowych badań, z których wyłania się obraz codzienności nauczyciela w roli przywódcy. Niestety, nie jest to codzienność łatwa, kolorowa. Dyrektorzy placówek oświatowych muszą zmagać się z wieloma problemami, w tym także z niezrozumieniem ich roli przez innych, pracujących w tej placówce nauczycieli. Doświadczenie, które przychodzi z czasem, uczy dyrektorów lepszego funkcjonowania oraz sprawniejszego orga-

nizowania szkolnej codzienności: „Badani, »ucząc się z życia«, zdobywali wówczas rzeczywistą wiedzę i doświadczenia odnośnie do przepisu roli dyrektora szkoły oraz sposobów jej pełnienia, rozpoznawali jej oczekiwania i wymagania, kierowane wobec nich przez otoczenie, poznawali reguły rządzące funkcjonowaniem szkoły i pracujących w nich nauczycieli” (s. 89). Szczególnie trudne dla nauczycieli przyjmujących rolę dyrektorów szkoły są początki pracy, kiedy z dnia na dzień stają przywódcami grupy, do której do tej pory należeli. Jak widać, odnajdywanie siebie w nowej roli, oraz odnajdywanie właściwej sobie drogi w szkolnej codzienności, jest procesem długotrwałym i żmudnym, lecz we wszystkich badanych przypadkach – zakończonym powodzeniem.

W części trzeciej pierwszego tomu uwagę Czytelnika zwraca tekst Jolanty Szempruch. Autorka porusza w nim, ważny ze społecznego punktu widzenia, problem wypalenia zawodowego wśród nauczycieli. Wypalenie zawodowe obejmuje takie elementy, jak wyczerpanie emocjonalne, depersonalizację i obniżone poczucie dokonań osobistych. Nauczyciel doświadczający wypalenia zawodowego ma subiektywne poczucie, że jest nadmiernie obciążony emocjonalnie – jest to skutek intensywnego przeżywania problemów innych osób, przy jednoczesnym poczuciu odpowiedzialności za ich los. W wypaleniu zawodowym charakterystyczne jest obniżenie poczucia dokonań osobistych i satysfakcji zawodowej. Dodatkowo, „nauczyciela cechują brak współczucia, a nawet dehumanizacja związana z utratą idealizmu, negatywizm i cynizm” (s. 149).

Zbiór *Codziennosc szkoły. Nauczyciel* charakteryzuje się wysokim poziomem zaprezentowanych treści. Redaktorzy w przemyślany sposób uporządkowali teksty, grupując je według trzech głównych zagadnień związanych z codzienną pracą nauczycieli na różnych szczeblach kształcenia. Autorzy artykułów, w sposób przystępny i bardzo ciekawy, zaprezentowali najważniejsze dla nich zagadnienia związane z pracą nauczyciela, rozpatrywaną jako element codzienności szkoły.

Uzupełnieniem części pierwszej, jest tom drugi serii – *Codziennosc szkoły. Uczeń* pod redakcją Ewy Bochno, Inetty Nowosad i Mirosława J. Szymańskiego. Jak wskazuje tytuł, rozważania Autorów skupiły się wokół codzienności szkoły, doświadczanej przez uczniów, oraz – co znamienne – ich rodziców, jako podmiotów w dyskursie o edukacji.

Podobnie jak w części pierwszej, treści zostały skupione wokół trzech zagadnień, poprzedzonych wprowadzeniem Mirosława J. Szymańskiego – *Problematyka codzienności w badaniach społecznych i pedagogicznych*, w którym Autor zwraca uwagę na elementy życia codziennego decydujące o intersubiektywności jednostki i jej otoczenia społecznego. Autor konkluduje, że mimo iż codzienność często jest monotonna, mało interesująca, a wręcz banalna, jest prozą życia, to właśnie w niej, a nie w niecodziennosci, tkwi istota, sens życia. Spostrzeżenie to potwierdza tezy Joanny M. Łukasik, zawarte w części pierwszej tomu *Codziennosc szkoły. Nauczyciel*.

Pierwsza część rozważań zawartych w tomie *Codziennosc szkoły. Nauczyciel dotyczy Problemów codzienności szkoły w dyskursie polityczno-oświatowym*. Znajdziemy w niej teksty Bogusława Śliwerskiego, Inetty Nowosad, Marii Fudali, Renaty S. Zaborek, Klaudii Błaszczyk, Magdaleny Grochowalskiej i Agaty Rzymelki-Frąckiewicz.

Na szczególną uwagę w tej części zasługuje tekst Inetty Nowosad – *Obszary wspierania i zabezpieczania jakości edukacji*, w którym Autorka wymienia składowe procesu kształcenia. Są to: zasoby wejściowe (*input*) oraz zasoby wyjściowe (*output*) – oba zależne od kontekstu społecznego. Orientacja: na zasoby wejściowe lub wyjściowe, na proces oraz kontekst społeczny, w którym te zjawiska zachodzą, decydują o jakości edukacji w danym kraju. Może być ona zorientowana na zasoby wejściowe, na sam proces kształcenia lub ma zasoby wyjściowe. Jak zauważa Autorka, polityki edukacyjne państw wysokorozwiniętych, koncentrując się na poprawie jakości kształcenia, ukazują wiele możliwości prowadzących do wspólnego celu. Bogactwo rozwiązań zachęca, by uczyć się od innych krajów, w celu podniesienia jakości polskiego kształcenia.

Arcyciekawą analizę wyników badania PISA przedstawił Bogusław Śliwerski w tekście *Jak władze edukacyjne malują społeczeństwu PISA-nki*. Dzięki rzeczowym argumentom, Autor obala mit „skoku” edukacyjnego, który rzekomo dokonał się w postępach uczniów dzięki reformie, w wyniku której w Polsce powstały gimnazja. Przekonuje: „Z bardzo interesującej próby uchwycenia zależności między czynnikami warunkującymi osiągnięcia szkolne uczniów 15- i 16-letnich (na podstawie eksploracji statystycznej) wynika, że polskie gimnazja, którym MEN usiłuje od lat przypisać wyjątkowy sukces w zakresie wyrównywania szans edukacyjnych uczniów, wcale ich nie wyrównują, ze względu na bardzo silny mechanizm selekcyjny w polskiej oświacie” (s. 37). Styl językowy Autora sprawia, że jego argumentację czyta się z wielką przyjemnością, a Czytelnik z łatwością zauważa socjotechniki stosowane przez sterowane władze, by przekonać o zasadności przeprowadzania reform i ich skuteczności.

Część druga – *Edukacyjne aspekty codzienności ucznia* – zawiera teksty Ewy Kobyłeckiej, Leokadii Wiatrowskiej, Joanny Smyły, Ewy Bochno, Sylwii Gwardys-Szczęsnej, Bożeny Alejsiak, Edyty Bartkowiak, Agnieszki Bojarskiej-Sokołowskiej. Joanna Smyła pisze o *Kontrowersjach wokół edukacji dziewcząt i chłopców*. Autorka zauważa, że to właśnie od jakości socjalizacji w środowisku rodzinnym i szkolnym zależy to, czy dziewczęta i chłopcy akceptują swoje role. Zarówno rodzice, jak i nauczyciele, którzy wdrażają dziewczynki i chłopców do pełnienia tradycyjnych społeczno-zawodowych ról, są przekonani, że postępują słusznie, działając zgodnie z prawami natury. W rzeczywistości jednak realizują ideologię patriarchy i nierówności płciowych. Wyniki przytoczonych przez Autorka badań wskazuje, że im wyższy poziom edukacji, tym bardziej uwidaczniają się różnice pomiędzy dziewczętami i chłopcami. Doświadczenia dziewcząt opierają się na elastycznej definicji roli płciowej i przechodzą one

podobne do chłopców treningi myślenia, jednak ich straty w szkole średniej – w porównaniu do osiągnięć chłopców – nie są istotne statystycznie.

Rozważania w części trzeciej poświęcone zostały zagadnieniu funkcjonowania uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych – *Codziennosc uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych*. Warto zauważyć, że codzienność uczniów, którzy doświadczają większych, niż pozostali, trudności w uczeniu się – na przykład z powodu niepełnosprawności, problemów ze zdrowiem czy innych ograniczeń – zdecydowanie różni się od codzienności uczniów, którzy nie przejawiają żadnych trudności. Uczniowie o specjalnych potrzebach edukacyjnych wkładają więcej wysiłku w czynności, które ich rówieśnikom nie sprawiają większych problemów. Na ten aspekt funkcjonowania uczniów w szkole zwróciła uwagę w swoim tekście Danuta Apanel, która pisze o *Rzeczywistości szkolnej ucznia niepełnosprawnego i jego nauczyciela w edukacji zintegrowanej*.

Ponadto, w tej części znalazły się tekst Katarzyny Marciniak-Paprockiej, Ewy Jędrzejowskiej, Jarosławy Lach, Marii Szymańskiej oraz Aleksandry Sander.

Maria Szymańska pisze o *Uboгих dzieciach w przestrzeni szkoły – wybrane wyzwania współczesnej szkoły*. Istnienie ubóstwa jest jednym z najważniejszych problemów społecznych XX wieku. Szczególnie dotyka ono dzieci, które są wobec niego bezradne – nie są w stanie poradzić sobie z tą trudnością. Codzienność uczniów ubogich zazwyczaj nie jest fascynująca ani pełna przyjemnych zdarzeń. Zadania szkoły i nauczycieli powinny skupiać się na tym, jak niwelować nierówność pomiędzy uczniami. Edukacja szkolna nie może być instrumentem segregacji społecznej; należy likwidować środowiskowe uwarunkowania procesów selekcyjnych w szkole, w tym także nierówności płynące z niższego statusu materialnego rodzin.

Warto zauważyć, że Autorzy tekstów zawartych w tomie drugim dużo uwagi poświęcają nie tylko uczniowi jako jednostce samotnej, odpowiedzialnej samej za siebie, ale także jego rodzicom, którzy także są partnerami w dyskursie edukacyjnym, a więc należą do szkolnej codzienności. Obecności rodziców jako aktywnych podmiotów w rzeczywistości edukacyjnej poświęciła wiele uwagi Klaudia Błaszczuk w tekście *Rola rodziców w polskiej szkole w kontekście strategii oświatowych wybranych państw europejskich*.

* * *

Zdecydowana większość tekstów, zaprezentowanych w dwóch tomach poświęconych codzienności szkoły, ma charakter dyskursywny – padają w nich pytania, na które Autorzy poszukują odpowiedzi, zachęcając tym samym do wzięcia udziału w dyskusji. Postawienie pytania, zaznaczenie ważkości problemu, jest niekiedy ważniejsze, niż szybkie znalezienie odpowiedzi na nurtujące kwestie. Zasygnalizowanie potrzeby badań, poszukiwania naukowych i empirycznych rozwiązań, daje nadzieję na polepszenie sytuacji wszystkich

podmiotów dyskursu edukacyjnego. Skłania do myślenia, analizowania, a tym samym – poszukiwania coraz lepszych rozwiązań w szkolnej codzienności. Podsumowując, trzeba zauważyć, że Redaktorzy tomów zadbali o to, by poziom merytoryczny tekstów zamieszczonych w publikacjach był bardzo wysoki. Tematyka zaprezentowanych treści jest bardzo aktualna. Podejmowane w publikacji tematy są ważne – zarówno dla nauczycieli i uczniów i ich rodziców, jak również dla badaczy szkolnej codzienności. Dobór treści i ich uporządkowanie wokół najważniejszych – zdaniem Redaktorów – zagadnień pozwala Czytelnikowi poznać te aspekty szkolnej codzienności, które są najbardziej interesujące i w danym momencie najważniejsze, „palące” – z punktów widzenia wszystkich podmiotów dyskursu edukacyjnego (na przykład: tekst Joanny Sajdery poruszający kwestię pracy nauczyciela w niepublicznych przedszkolach; tekst Małgorzaty Kabat o *(Nie)zwykłej codzienności nauczyciela (...)*, rozważania Joanny Smyły o *Kontrowersjach wokół edukacji dziewcząt i chłopców*, artykuły Marii Fudali i Renaty S. Zaborek o polskich gimnazjach).

Z całą pewnością, Autorom i Redaktorom tomów poświęconych edukacyjnej codzienności udało się spełnić zamierzony cel: analizy naukowe wykorzystujące kategorię codzienności otwierają nowe, wartościowe pola analiz teoretycznych i zachęcają do podejmowania kolejnych badań empirycznych, skłaniają do własnych przemyśleń. Poprzez stawianie pytań, Autorzy prowokują Czytelników do poszukiwania, myślenia, stawiania hipotez i weryfikowania ich nie tylko na drodze badań naukowych, ale także poprzez refleksję nad własną pracą, analizowaną z wykorzystaniem kategorii codzienności.